

MOJE, 2011, SOHEILA SOKHANVARI, SAATCHI GALERİSİNİN İZİNİYLE

Soheila Sokhanvari

ile monografik bir röportaj

Sloane Square'den kısa bir yürüyüş mesafesinde olan Londra'nın önde gelen çağdaş sanat müzesi Saatchi Gallery 30. yılını dünyanın dört bir yanından 14 kadın sanatçının yapıtlarını, hem içeriğinden hem de başlığından anlaşılacağı üzere kinayeli bir tavır benimseyen, *Champagne Life* (Şampanyalı Yaşam) sergisinde bir araya getirerek kutluyor. 9 Mart'a kadar açık olacak sergide günümüz sanatının çarpıcı örnekleri yer alıyor. Kadın sanatçıların sanıldığı gibi günün her saati şampanya içerek lüks hayatlar yaşamadıklarının, aksine kabuklarına yani atölyelerine çekilip saatlerce yalnız çalıştıklarının altını çizen ve Saatchi Gallery'nin üç katına yayılan serginin en çok ziyaret edilen, en çok fotoğrafı çekilen salonu Galeri 3. Neden mi? Bu sorunun cevabını Hande Eagle'ın, 1969'da İran'da doğmuş multidisipliner sanatçı Soheila Sokhanvari ile yaptığı röportajda okuyabilirsiniz.

Yazı Hande Eagle

Devrimle evrim

İran Devrimi olarak bilinen ve İran'ın Muhammed Rıza Pehlevi liderliğindeki anayasal monarşiden, Ayettullah Ruhullah Humeyni yönetiminde İslam hukuku ve Şii mezhebi görüşlerini temel alan şeriat cumhuriyeti yönetimine geçmesine yol açan popüler akım 1979'da İran'ı 9,5 şiddetinde bir deprem gibi salladığında, Soheila Sokhanvari 10 yaşındaydı. 2000'li yıllarda beyaz perdeye *Persepolis* (2007), *Liberation* (2009) ve *Argo* (2012) gibi filmlerle taşınmış İran Devrimi'nin ardıl etkilerinin Orta Doğu'da hâlâ hissedilmekte olduğu günümüzde, Sokhanvari mizahla siyaseti terazinin iki kufesi arasında dengeleyen yapıtlar üretiyor.

Ailesi, Soheila Sokhanvari'yi "Git kızım oku, kurtar kendini," düşüncesiyle 15 yaşındayken İngiltere'ye göndermiş. Ailesinin sanatı bir kari-

yerden çok beceri olarak görmesi, Sokhanvari'yi üniversitede biyokimya okumaya ve ardından Cambridge Üniversitesi'nde araştırmacı olarak çalışmaya yöneltmiş. 2001'de sanat eğitimine Cambridge'deki Anglia Ruskin Üniversitesi'nde yarı-zamanlı olarak başlamasından önceki hayatından söz açtığımda "Biyokimyacıydım. Yetişkinlerde lösemiye araştırıyordum. Hep yanlış dalda olduğumu hissediyordum. Aslında yapmak istediğim sanatçı olmaktı. Babam tasarımcıydı. İngiltere'ye geldiğimde eğitim masraflarımı ailem karşılıyordu; bu sebeple üniversiteden mezun olduktan sonra düzenli bir iş sahibi olmamı garantileyen bir konuda eğitim almalıydım. Biyokimya okumamın kişisel bir seçim olduğunu söyleyemem. İranlı olmamın getirdiği bir baskı söz konusuydu; ailem akademideki bir çocuğun hayatta daha çok fırsata sahip olacağına inanan

bir zihniyete sahipti. Sanırım Doğu'da bu bakış açısı hâlâ geçerli. Param olduğunda sanat okumaya karar verdim. Sanatçı olmak büyük cesaret gerektiriyor, hele ki düzenli kazanç sağlayan bir işiniz varsa," diyor.

Devlet ve halk tahterevallide

2006'da yüksek lisans derecesini Chelsea Sanat ve Tasarım Okulu'nda tamamlayan Sokhanvari, 2009-2011 seneleri arasında Goldsmiths'de güzel sanatlar yüksek lisansı yapmış. *Champagne Life* sergisindeki çalışması *Moje Sabz* (Yeşil Hareket; 2011) Goldsmiths'deki yüksek lisansını bitirme sergisinde de yer almış. Çağdaş sanat piyasasının nabzını avcunun içinde tutan koleksiyoner, Saatchi Gallery'nin sahibi ve Saatchi & Saatchi reklam şirketinin kurucu ortağı Charles Saatchi, Soheila Sokhanvari'nin evinin mutfak lavabosun-

KEMAL
SEYHAN
BEKLERKEN
VIVID DARK
OF A SPACE

19.03-30.04.2016

art ON
I S T A N B U L

YENİ ADRESİMİZDEYİZ!

Meşrutiyet Caddesi No: 90A
Şişhane Beyoğlu, İstanbul
0212 259 15 43
www.artonistanbul.com

dan sadece üç metre uzaklığındaki stüdyosunda kendi elleri ile yaptığı *Moje Sabz*'ı satın alıp, paha biçmesi güç koleksiyonuna eklemiştir. Söyleşimimizden önce sergiyi gezerken, kompozit bir malzeme olan *jesmonite*'ten yapılmış ve otomobil boyasıyla *sabz* (Doğu Hint çömlerlerinin süslemesinde de kullanılan tuhaf bir yeşil tonu.) rengine boyanmış bir kütle üstüne yerleştirilmiş doldurulmuş atın sanat meraklıların epey dikkatini çektiğini gözlemlemiştik. Ertesi gün gerçekleştirdiğimiz röportajda "Bu yapıtınızın ardındaki düşünceyi açıklar mısınız?" sorusunu yönelttiğimde Sokhanvari kolları sıvıyor: "At, bulduğum bir nesne. Bundan 25 yıl önce tahnit edilmiş. 2010 ve 2011'de, ben Goldsmiths'de yüksek lisansımı yaparken, Arap Baharı gibi birçok siyasi olay cereyan ediyordu. Yapıtımın odağı travma; bireyin öyküsüyle açığa çıkan ortak travma. Bu düşünceyi pekiştirdiğim yapıt, adını Ahmedinejad hükümetine karşı 2009'da gerçekleşen ve Yeşil Hareket olarak adlandırılan İran ayaklanmasından alıyor. Taraf olmadığım bir olayın soyutlamasını ya da mecazi olarak bir obje, yaratmak istemiştik. O sırada Slavoj Žižek'in *Şiddet* (2008) kitabını okuyordum. Žižek, kitabında devrimi bir karnavala benzetiyor, karnavallarda ülkenin kanunlarının bir günlüğüne askıya alınmasından, bir ulusun sıkıntılarının ve milletin üzerindeki birleşik baskının salıverilmesinden bahsediyordu. Devrimlerde de karnavallarda olduğu gibi eylem sayesinde ortak bir rahatlama sağlandığının altını çiziyordu. Žižek, yine bu kitapta, karnavallarda aptalların kralı olma görevini bir günlüğüne üstlenen birinin ortaya çıkmasına benzer şekilde, devrimlerde de devrime önderlik eden kişinin devrim başarısız olursa aptallar kralı durumuna düşme olasılığına dikkat çekiyordu. Ben de bu çerçevede karnaval ve devrim kavramları üzerine düşünüyordum. Nesnem, yani bulduğum doldurulmuş at, bir karnavaldaki yer almış olabilecek tuhaf bir şey. Sanat tarihinde at oldukça önemli ve karmaşık bir simgedir. At, mağara resimlerinde ya da Truva atının tarihi öneminde belirlemekle birlikte sırtında bir kral, general ya da liderle resimlenmiş olarak da sanat tarihinde sıkça görülür. Bu açıdan bakıldığında at devletin gücünü, liderin gücünü temsil eder. Öte yandan John Constable'ın resimlerinde at arabası çeken ya da ağır iş yapan atlar halkın gücünü de temsil eder. Yani at hem özgürlüğü, hem gücü simgeler. Atın altındaki mavi-yeşil bölümü stüdyomda kendi şekillendirip boyadım. Bazılarına göre at mavi nesneye saplanmış, diğerlerine göre ise zıplama topu üzerinde zıplıyor. Bu da iki şekilde yorumlanabilir: Saplanmış, hareket kabiliyetinden yoksun bırakılmış özgür bir hayvan ya da dörttnala koşmaktansa durduğu yerde zıplayan özgür bir hayvan. Benim için ilginç olan izleyicinin kendi sonucunu çıkarması. Bu yüzden yapıt hakkında fazla açıklama yapıp onu tek bir şeye bağlamak istemiyorum. İfade ettiğim travma iki yönlü; halktan devlete ve devletten halka doğru."

Tahnit etmek de mi saklasak etmesek de mi saklasak?

"Atı nasıl bulduğunuza dönebilir miyiz? Tahnit edilmiş antika bir at sıklıkla 'bulunan' bir şey değil," diyor gülerek. O da gülüyor haklısın dercesine. "Cambridge'de yaşıyorum, burası oldukça kırsal bir yer. Atı bir İnternet ilanında gördüm. Atın sahibi hanım da Cambridge dışında kırsal

bir bölgede oturuyordu. Kendisiyle iletişim kurdum ve atını satın almak istediğimi söyledim. Atı satın almak isteyen birkaç kişi olduğundan bana detaylı sorular sordu. Sergideki eserimde gördüğünüz at bu hanımın çocukluğunu beraber geçirdiği, çok sevdiği bir evcil hayvanmış. Aile pek sevdiği bu atı öldüğünde tahnit ettirmiş. Sanırım sonra da elden çıkarmak istediklerine karar verdiler. Yani bu at benim sanatım için öldürülmüş bir at değil," diyerek açıklıyor atın merak uyandırıcı öyküsünü.

"Savaştan kaçış yok."

İran'ın kültür başkenti olarak bilinen ve ülkenin güneyinde yer alan Şiraz'da dünyaya gelmiş olan Soheila Sokhanvari'nin yapıtındaki atın fiziksel niteliklerini İran'ın kuzeyinde yetiştirilen Hazar atının özelliklerine benzetiyorum. Aklıma Mayıs 2015'de gerçekleşen Palmira Muharebesi geliyor. Suriye ordusunun ve yerel arkeoloji meraklılarının Palmira antik kentindeki tarihi anıt ve yapıları IŞİD terör örgütünün saldırılarına karşı koruma çabalarını gazetelerden takip etmiştim. "Sizce politikacıların tanımıyla 'terörizm' ve günümüzün politik iklimi sanata bakış açımızı nasıl değiştirdi?" sorusunu yöneltiyordum. Sokhanvari cevaplıyor: "Bence günümüzde birçok sergi ve eser bu göz ucunda bulundurulmuş üretiliyor. Geçtiğimiz Venedik Bienali'nde çok sayıda politik esah yapıt vardı. Sanatın günümüzde hem eleştirel bir duruşu hem de politik bir konumu olmalı. Bu 1980'lerden beri uç noktaya taşındı. Sanat gittikçe taraf oluyor gibi geliyor bana. Bence sanata bakış açımızı değiştiren terörizm değil, şiddet. Sanat tarihi boyunca insanın insana ve çevresine uyguladığı şiddete tanık oluyoruz; Goya ve Velázquez'in eserlerinde insanlık haline göndermeler görüyoruz. Savaştan kaçış yok."

"Peki, IŞİD terör örgütünün Palmira antik kentine saldırıp sanat eserlerini tuz buz etmesine nasıl bakıyorsunuz?" sorusuyla derinleştiriyorum konumuzu. "Olaylar bana bir kez daha kültür ve sanatın hayatımızda ne kadar önemli bir yer kapladığını hatırlattı. Bir medeniyet yok edildiğinde ondan geriye kalan tek şey sanat. Bu tip olaylar olduğunda herkes deneyimlenen kayıptan endişe duyuyor. Kaybettiğimiz kültürün ardından yas tutuyoruz. Fakat insanlar kültür ve sanatı kaybedene dek değerinin pek farkına varmıyorlar. Ne zamanki kaybediyorlar, o zaman onlar için anlam ifade ediyor. Sanat ürettiğinizde yapıtınızın uzun ömürlü olmasını istiyorsunuz. Tanık olduğumuz bu olayları trajik buluyorum," diyor Sokhanvari.

Zihin göçü

Birbirine coğrafi ve kültürel olarak yakın olan iki ülkenin yurtdışında yaşayan vatandaşları olarak röportajı daha samimi ve ortak bir noktaya çekmek istiyordum. "Türkiye şu an zorlu bir dönemden geçiyor. Birçok sanatçı ülkeyi kurtarmakla terk etmek düşünceleri arasında gidip geliyor. Kalmak isteyenler sanatlarıyla ülkeyi değiştirebilecekleri umuduyla yaşarlarken, terk etmek isteyenler kalsalar bile bir şeyi değiştiremeyeceklerini düşünüyorlar. Sizce İran'da kalsaydınız bir şeyleri değiştirebilir miydiniz?" Sokhanvari şaşıyor, duraksıyor, ardından düşüncelerini topluyor: "Sanırım şimdiye kadar bana sorulmuş en iyi sorulardan biri bu. İran'da kalsaydım sanat-

çı olabilirdim? Bunu bilmiyorum çünkü ben İngiltere'de sanatçı oldum. Burada o kararı verdim. Eşim İngiliz. Bana sanatçı olma kararında arka çıktı. İran'da kalıp bana 'Sanat yapmayacaksın,' diyen İranlı bir adamla evlenseydim ilişkimiz büyük ihtimalle boşanmayla noktalanırdı. O hayata sahip değilim o yüzden bilemiyorum. Türkiye'de kalmak isteyen sanatçılarla ilgili dile getirdiğiniz durumu anlıyorum. Sanatçısanız iş üretmeniz gerek ama aynı zamanda var olmanız ve güvende olmanız da gerekiyor. Cevaplaması güç bir soru. Eğer İran'da kalsaydım ve sanatçı olma imkânına sahip olsaydım orada kalır, sanatımı orada üretirdim."

Avrupa'da Doğulu bir kadın olmak

Saatchi Gallery'nin 30. yılını dünyanın dört bir yanından 14 kadın sanatçının yapıtlarından oluşan bir sergiyle kutlamasının yerkürenin birbirine uzak topraklarında farklı meslekler icra eden kadınlara da bir övgü olduğunu düşündüğümü söylüyorum. Soheila Sokhanvari de sergiyle ilgili düşüncelerini aktarıyor: "İnsanlar bana 'Neden sadece kadınların çalışmalarını içeren bir sergide yer almak önemli?' sorusunu yöneltiyorlar. Sergi, sadece kadınların eserlerinden oluşan bir seçki sunmuyor, aynı zamanda toplumsal cinsiyetten arınmış sanatın bir araya getirilmesini kutluyor. Sergide yer alan kadın sanatçılardan hiç biri feminist bir mercekten bakarak sanat üretmiyor. Tabii ki bunun feminizmle de alakası yok, feminist işler de üretilebilir. Örneğin, bu çalışmamın yer aldığı bir sergide ziyaretçilerden biri kocama yönelip kendisini tebrik etmişti. Kocam 'Bu benim değil, eşimin yapıtı,' dediğinde bana sordukları soru 'Bunu yaptırdınız mı?' olmuştu. Bir kadın sanatçı olarak bu boyutta bir yapıtı ancak başka birine yaptırmış olabileceğimi ya da adımın Doğu'da bir kadın adı olduğunu bilmeyip, çalışmayı bir erkeğin üretmiş olduğunu varsayıyorlar... Hayatım boyunca İranlı bir kadın olarak yargılandım. Sergi de tam olarak bu yüzden önemli, çünkü kadınların azimli ve yetkin şekilde kendilerinden beklenmeyecek büyük işler üretmekte olduğunu ortaya koyuyor."

İran ve Türkiye arasındaki sanat ilişkileri

Ocak 2016'da İran ambargosunun kaldırılmış olmasıyla ülkenin önümüzdeki birkaç yıl içerisinde potansiyel olarak hatırı sayılır bir ekonomik büyüme kaydetmesi, şüphesiz İran'ın sanat piyasasında da etkili olacak. Röportajımız sona ererken Soheila Sokhanvari bana bu sene Mayıs ayında ikinci defa UNESCO sponsorluğuyla düzenlenecek olan Tahran Barış Kültürü Bienali'ne katılacağından bahsediyor. 2017 İstanbul Bienali'ne katılıp katılmayacağını sorduğumda bana Tahran Barış Bienali'ni gezici bir etkinlik olarak Haziran-Ağustos aylarında İstanbul'a taşınacağını söylüyor. Röportajımızdan bir hafta sonra Tahran Bienali'nin Direktörü Majid Abbasi-Farahani'yle yaptığım telefon görüşmesinde Tahran Barış Bienali'nin İstanbul'da adını vermekten kaçındığım bir müzeyle anlaşma yapmış olduğunu fakat müzenin yakın zamanda anlaşmadan vazgeçtiğini öğreniyordum. Sanırım gelecek dönemde bildiğimizi sandığımız onca şeyin ekseninde, *Şampanyalı Hayat* gibi hiç beklenmedik gelişmeler boy gösterecek. x

new balance

f i t / NewBalanceTr

#koşanbilir • newbalance.com.tr